

DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2020.20.09>

УДК 93/94 323 : 327

Андрій Бондарчук**«Стокгольмський синдром», як кінцева мета тоталітарного режиму:
від витоків до сучасності***ІСТОРИЧНІ КОРЕНІ СИНДРОМУ * ГАРЯЧІ ТА ГОЛОДОМОРНІ ВІЙНИ, РЕПРЕСІЇ, ЯК ЗАСІБ ЗМІНИ ПСИХОЛОГІЇ МАС * ВІЙНА ВЛАДИ: ВОРОГИ І ОДНОДУМЦІ * ЧИ МИРНІ «МИРНІ» НАРОДИ? * ГАМІВНА СОРОЧКА ДЛЯ БУЙНИХ * ЧИ МОЖНА ПРОТВЕРЗИТИ СУСПІЛЬСТВО? * ІСТОРИЧНА МІСЯ УКРАЇНИ.*

Стаття розповідає про тоталітаризм, про прагнення влади тримати людей у покорі, про голодомори, страх і тортури в СРСР. Автор показує складне життя в Україні і підкреслює, що вона займала важливе місце в імперії, якою був Радянський Союз, де були гарячі і голодоморні війни. Для позначення феномену покори у суспільстві Д. Грегем використовує іншу назву – «соціальний стокгольмський синдром». Дослідниця пропонує застосовувати це поняття в широкому розумінні, тобто маючи на увазі травматичну психологічну залежність не лише заручників, а й інших соціальних груп. На сайтах і блогах часто можна зустріти спроби зрозуміти психологічне підґрунтя пострадянського суспільства (найчастіше йдеться про деформації української національної ідентичності, втрату історичної пам'яті, соціальну пасивність, неповноцінну еліту тощо), де для пояснення світоглядних змін радянських людей вживають термін «стокгольмський синдром». До порівняння Голодомору і Голокосту вдається й історик Людмила Гриневич, однак в іншому аспекті. Аналіз наслідків Голокосту свідчить про те, що багато людей, які стали свідками і жертвами тортур, всупереч усьому зуміли виховати в собі нове прагнення до життя та розвинути ділову і суспільну активність. Ознаками «соціального стокгольмського синдрому» можна вважати наявність симптомів посттравматичного стресового розладу в постраждалих від Голодомору та окремі симптоми історичної травми у їхніх нащадків, потужний емоційний зв'язок із агресором, домінування радянської культурної парадигми над національною, брак самосвідомості, відмова від національної складової у світогляді постраждалих від геноциду, страх звільнення (бажання повернутися в СРСР), страх помсти, агресія проти нащадків «багатіїв», які розвалили Радянський Союз, очікування повернення «керівної ролі» Комуністичної партії та відродження радянської держави, раціоналізація та викривлення сприйняття епізодів насильства та «доброти» агресора («турботливий Сталін») як у безпосередніх учасників подій, так і в їхніх нащадків, які через своїх рідних засвоїли змінену пам'ять про минуле. Втім, Стокгольмський синдром діяв в головах колишніх рабів і його наслідки ще й зараз впливають на людей пострадянського простору.

Ключові слова: «Стокгольмський синдром», голодомори в Україні, рабська психологія.

Andrey Bondarchuk. «Stockholm Syndrome» as the ultimate goal of a totalitarian regime: from origins to modern times.

The article talks about totalitarianism, the desire of the authorities to keep people in subjection, the famines, fear and torture in the USSR. The author shows the difficult life in Ukraine and emphasizes that it occupied an important place in the empire, which was the Soviet Union, where there were hot and famine wars. To denote the phenomenon of obedience in society, D. Graham uses another name - "social Stockholm syndrome". The researcher proposes to apply this concept in a broad sense, ie bearing in mind the traumatic psychological dependence not only of hostages but also of other social groups. Attempts to understand the psychological basis of post-Soviet society (most often deformations of Ukrainian national identity, loss of historical memory, social passivity, inferior elite, etc.) are often found on websites and blogs, where the term "Stockholm syndrome" is used to explain Soviet worldviews. Historian Lyudmila Hrynevych also compares the Holodomor and the Holocaust, but in a different aspect. Analysis of the consequences of the Holocaust shows that many people who witnessed and suffered torture, in spite of everything, managed to cultivate a new desire to live and develop business and social activity. Signs of "social Stockholm syndrome" include symptoms of post-traumatic stress disorder in Holodomor victims and some symptoms of historical trauma in their descendants, a strong emotional connection with the aggressor, the dominance of the Soviet cultural paradigm over the national, lack of self-consciousness, rejection of self-consciousness victims of genocide, fear of liberation (desire to return to the USSR), fear of revenge, aggression against the descendants of the "rich" who destroyed the Soviet Union, expectations of the return of the "leading role" of the Communist Party and the revival of the Soviet state, rationalization and distortion of "episodes" of violence aggressor ("caring Stalin") both in the direct participants of events, and in their descendants who through the relatives have mastered the changed memory of the past. .

Key words: Stockholm Syndrome, Holodomors in Ukraine, slave psychology

Світ, як відомо, зітканий з протилежностей. Ця закономірність зберігається і в моральному вимірі людської спільноти. Однак тут антиподи обмежується двома поняттями: добро і зло. Концептуально вони зводяться до релігійного: Бог і диявол. Добро при незначній перевазі утримує світ, наше життя. Зло постійно і наполегливо намагається її зруйнувати, зайняти монопольне місце в окремих регіонах, країнах, плекаючи значно масштабніші плани.

Зрозуміло, причиною порушення рівності між людьми, дарованої Всевишнім у дику сиву давнину, була боротьба за виживання. Успіх визначали сила, хитрість, кількісна перевага, засоби боротьби, безжальність. Однак, людина, як найбільш незахищена природними засобами нападу істота і оборони (ікла, кігті, отрута), бачила: зграя слабших з сміливим і кмітливим від інших вожаком, добре організована, долає значно сильнішого, але самотнього. Це й стало мотивацією для гуртування племен. Вони швидко втямили, що сила дає змогу жити краще не за рахунок виснажливої праці, небезпечного полювання на звіра, а завдяки перемозі над такими ж, але слабшими. Це були зародки рабовласницьких держав, згодом імперій. Це і був початок «стокгольмського синдрому» з усіма наслідками статусу переможців, переможених, статусу рабовласника і раба. То вже не була боротьба за виживання, а за панування сильнішого і, як не парадоксально, вже після перемоги меншості над більшістю. Переможець, маючи владу і каральний апарат, всіма засобами ламав психологію більшої, аби сформувати у неї стан покірності і тим увіковічнити діючу владу насильства. Це було складним завданням, бо не всіх людей ламає страх і тортури. То ж більшість вибухала кривавими протестними акціями. Іноді вони були навіть переможними, особливо, коли повставали колишні держави, теж рабовласницькі за своїм змістом. А вже від часу виникнення людства такий державницький устрій (а звідси й морально-психологічний стан) був закономірним. Та переможці, навіть, знов здобувши державу, повертались у ... рабство, але до власних рабовласників. А вже ні раби, ні їхні лідери не знали іншої структури і якості управління, не знали що робити із таким станом як свобода. Зрозуміло, протестні вибухи невдоволених рабством, кріпосництвом, панщиною, національним, релігійним насильництвом придушувались з нечуваною жорстокістю. Та все ж ці події не проходили для суспільства безслідно, бо розхитували споруду насильства, були паростками демократії, цивілізації. Зрештою, навіть окремі владоможці почали розуміти, що така система гальмує розвиток держави, обмежує можливості до збагачення.

Хрестоматійною ілюстрацією цієї ситуації може бути один характерний приклад. На о. Барбадос тисячами рабів правив жорстокий плантатор Гленель. І ось королева Англії Вікторія видає указ про скасування рабства. Законослухняний рабовласник оголошує документ і відпускає рабів. Свобода! Ейфорія! Минуло небагато часу. У щасливців закінчилися істивні презенти, якими обдарував їх плантатор, і вільні люди прийшли до нього проситися у ... рабство. Гленель відмовив, адже це порушення указу! Тоді вчорашні раби вбили його, сім'ю, спалили маєток.

Цілком алогічна, дикунська реакція вже вільних людей. Однак це була логіка раба. Він звик до свого стану: щодень є миска баланди, нари, щоб переспати, дах над головою, не треба думати як прожити завтрашній день. Приниження, насильство, навіть кара для нього – звичні. А от що робити з тою свободою, – він не знав.

Ситуативно і подійово це нагадує колишній СРСР. Не знав що робити з свободою і багатівний російський раб, на якого неочікувано впала свобода в 1991 році. Можливо, він би вчинив із своїм «Гленелем» так само, як і раби Барбадосу. Та він виявився не таким, бо був з ними односторонцем. Тим більш, що керувати рабами, бути над ними правителем і бути рабом – речі діаметральні. І у «Барбадоса» з'явилося «друге дихання».

Однак дуже принциповою є відмінність як між двома «Гленелями», так і між їхніми рабами. Жорстокість щодо реального Гленеля вільні люди проявили за те, що він позбавив їх рабства. «Гленель» московських рабів скерував їх ненависть проти тих, хто заважає їм бути його рабом, а рабам – нагородив правом відчувати себе повелителем тих, які давно забули що таке рабство і його наслідки, живуть у вільному, цивілізованому світі. Бо це ворог сучасного «Гленеля» і його рабів. Обоє тяжко хворі на імперську хворобу, шовінізм, обидва носії рабства хочуть бачити себе повелителями інших народів, звести їх до стану «стокгольмського синдрому».

Широкому читацькому загалу цей термін маловідомий. Його ввів у вжиток лише на початку минулого століття криміналіст Нільс Бейрут, аналізуючи ситуацію із захопленням заручників у Стокгольмі. В його основу лягла концепція Анни Фрейд під назвою «Ідентифікація з агресором»: «Спочатку від дій агресора жертва відчуває сильне емоційне потрясіння, страх, неприязнь, апатію, а з часом... проймається симпатією до кривдника, виправдовує його дії, допомагає йому... Проявляється у 27 процентах жертв...» Щодо процентного виміру, то автор цієї статті вважає його дуже заниженим, що було видно з стану суспільства більшовицької, а нині – путінської Московії.

Як автор терміну, так і концепції, виходили з поведінки невеликої кількості підневільних заручників в руках кількох бандитів. Однак вона, як підтверджує історія, характерна і для великих мас людей. Вікіпедія визначає цей синдром як «психологічний несвідомий захисний стан, що характеризується прив'язаністю жертви до кривдника...», яка є наслідком насильства, катувань, загрози смерті. В результаті жертви починають співчувати своїм мучителям, виправдовують їх дії, навіть ототожнюють себе з ними, переймають їх ідеї, у бажанні вислужитись іноді перевершують своїх кривдників. На теренах СРСР цей термін першим ввів у вжиток російський вчений Пітірім Сорокін для пояснення поведінки жертв голодомору 1921-1923 років. Вона абсолютно тотожна з поведінкою жертв наступних голодоморних війн влади проти народу, жертв репресій, інших злочинів. Його масовість особливо була помітна у 1932-1933, 1946-1947 роках. Адже катування голодом, усвідомлення неминучої смерті, а особливо своїх дітей, є чи не найтяжчою формою тортур. «Стокгольмський синдром», отже, – антипод понять: воля, свобода, особисте «я».

Вживаючи слово «голодомор» (автор вважає, що його точніше і правильніше називати «голодоморна війна»), ми одразу сприймаємо його зміст як відсутність чи гостра нестача органічної їжі, уявляємо її наслідки для здоров'я, фізичний стан жертви. Однак людина – не лише тіло, а й дух, який ним керує, і лише єдність їх – це людина з її вчинками, поведінкою. До стану свідомості цифрової аналітики не застосуєш, зорозво не оціниш. Відсутність фізичної їжі призводить до біологічної, фізичної смерті, а в тих, хто вижив – кардинальної зміни психології, нерідко опускає людину с до тваринного чи й нижчого стану (канібалізм, трупоїдство). Неможливо уявити глибину руйнації свідомості матері, яка вбиває свою дитину, аби вижити самій, чи решті дітей. Таких випадків було немало.

Страх померти голодною смертю був таким сильним і глибоким, що залишав слід у генах людини, якій пощастило вижити, навіть у наступних поколіннях. Тому жертви мовчали про злочин, інші – вірно служили своїм мучителям, а то й допомагали їм. В СРСР довго діяла «змова мовчання» про страшні 1932-1933 роки. Навіть з плином часу, після проголошення незалежності автор зустрічав людей, які навідріз відмовлялися від свідчень про цю трагедію, особисто добре знав авторитетного в партійних колах секретаря парткому передового колгоспу та полковника КДБ. Обоє з Полтавщини. Обоє пощастило вижити у страшному голодоморному пеклі тридцятих, у обох у ньому згоріли батьки, сестри, брати. Однак обоє вірно служили їх вбивцям. Виправдовувати їх чи засуджувати? Звичайно, вони могли жити як і мільйони рядових. Це теж форма самозахисту. Та вони обрали інше. Бо тому, хто не гавкає, господар кістки не кидає. Мати її чи ні – це вже справа особиста. «Той, хто вижив після терору, буде покірний. Такий терор був замаскований під хлібозаготівлі», – стверджує авторитетний історик, дослідник голодоморних війн, професор Станіслав Кульчицький. А таких були мільйони. Той же вчений зауважує, що й потужне повстання Н. Махно потерпіло поразку, бо перед загрозою голоду активність його учасників зійшла майже на нуль. Окрилені успіхом, більшовики після першої голодоморної війни влаштували другу, з небувалою кількістю жертв, потім третю, вже повоєнну.

Дивно, але механізмом голодоморних війн більшовиків дуже нагадує ситуацію, описану в «Старому Завіті». Такий собі Йосип (!), наближений до фараона (Ленін) опинився в потрібний час і в потрібному місці. Чоловік «розумний і мудрий» в результаті своїх дій став фактичним повелителем Єгипту. Він брав у селян 20 процентів урожаю як подать («Весь хліб державі!»). І ось прийшов голод. Йосип став «рятувати» народ... його ж хлібом, з величезною вигодою. Люди із сльозами на очах дякували своєму «рятувникові». Але тепер вони стали повністю залежними від нього. Мабуть, це перший опис «стокгольмського синдрому», що виглядає як благодійництво.

Три тілесних голодомори за 25 років (прецедент у світовій історії!), звичайно ж, не були наслідком випадковості чи стихії. Це складові давнього маніакального плану нищення України, як національної держави, з боку ординської імперії – спочатку царської, потім більшовицької, а нині – путінської. Для неї демократичний цивілізований світ, а тим більш наш рух у цьому напрямку, є страшною загрозою. То ж гарячі голодоморні війни проти нас, інші злочини відбувалися з певною синхронністю. (Автор вважає, що й найстрашніша техногенна чорнобильська катастрофа була ланкою цього жахливого ланцюга).

Найбільш результативними тут були гарячі і голодоморні війни. На перший погляд вони ведуться на знищення великої кількості людей на землі, за скарби. Так, ці мотиви присутні. Однак,

ворога майже у всіх випадках цікавить територія з населенням, а не пустка, навіть з розвинутою інфраструктурою. Орда, наприклад, маючи величезну територію, безкінечно воювала. Але не йшла на неосвоєні простори Сибіру, на Північ, а на Захід, до Європи, хоч і зустрічала запеклий опір. Росія, достойний спадкоємець Орди, копіює її стратегію навіть у XXI столітті. Маючи атомну зброю, вона не погрожує ще страшнішою, – вакуумною бомбою, що вбиває все живе, не руйнуючи матеріального. Потрібні люди. Однак не такі, як були. Хай вони називаються українцями, мають державу (звичайно, маріонеткову), однак без своєї ментальності, історії, національної гідності, мови, Церкви, бажання аналітично мислити і висловлювати думки, не співзвучні з думкою переможця. Так, частина населення перестане існувати. Зате уціліле буде в стані «стокгольмського синдрому», «свіжою кров'ю» для оздоровлення враженого алкоголем суспільства. Великий гуманіст, філософ академік Мирослав Попович, спираючись на невідомі мені джерела, зазначив, що в Кремлі наперед планували кількість вбитих голодом. Це абсолютно схоже на правду, оскільки в часи Великого терору на місця доводились офіційні рознарядки про кількість «ворогів народу», які підлягають розстрілу, які етапуванню в табори ГУЛАГу чи на поселення.

Голодоморні війни проти свого народу виникали якраз в ситуаціях, коли не було жодних причин для гарячих, або ж репресивні заходи не приносили швидкої перемоги. Вони були зручними для режиму – безкровні, економічно дешеві, кримінально безкарними, хоча входять до категорії тяжких злочинів. Таким були всі три голодоморні війни. Автор вважає, що готувалася і четверта (або друга повоєнна), вже для Західної України, яка щойно, у 1946-1947 роках щиро рятувала голодуючих з Великої України. Це масове милосердя (Західна Україна, за підрахунками автора, надала допомогу не менш як шести мільйонам голодуючих, її не торкнулись усі три голодомори) на корені спростовує фальш російських дослідників про природні причини всенародної біди. Адже по обидва боки прикордонної смуги (якихось 80-100 метрів), що розділяла дві держави, була однакова погода.

Автор добре пам'ятає ту пору, коли у кожен сільський двір щодень навідувались голодуючі. З ними місцеві ділились хто чим міг, хоч і самі жили бідно. Часто приходили, коли господиня насипала в цебрик варені нечищені малі бульби, щоб пом'яти свиням, жадібно дивились на ці «ласощі», випрошували кілька картоплин, або накидалися і жадібно їли... Та з 1948 року і для західняків активно почали впроваджувати механізм вбивства голодом, аналогічний тому, який призвів до трьох голодоморних війн на Великій Україні. Після ліквідації заможних селянських господарств, яких етапували в Сибір, репресій, колективізації з пограбуванням середняків і бідніших, непідйомних податків, хлібозаготівель почав відчуватися гострий дефіцит хліба. Особливо в регіонах, де сили УПА були слабкі і пригнічені. Типовим голодомором цю ситуацію не назвеш, тому у нас його називали «голодовка». Рятувала селян надзвичайна працелюбність, винахідливість, природні фактори.

На ту пору автору вдалося вирватися з села для навчання в училищі м. Ковеля. Важкими були походеньки за хлібом. Біля кожного хлібного магазину було чорно від людей. У цій «гранді» могли затріщати й ребра. Одного дня «ощасливившись» буханцем в магазині, пішов шукати іншу торгову точку. В неймовірній тисняві поталанило знов. Зголоднілий, знесиленний, ледь вибрався з натовпу і на подвір'ї впав непритомним. Прокинувся через якийсь час. Купленого буханця вже не було, а інший, на який я впав і прикрив тілом, зберігся. В одну, вільну від занять суботу, я поїхав додому, аби чимось розжитись. Дома нікого, хата на засуві. Відімкнув. На столі, на лаві, на миснику – ні скибки. Заглянув в піч. В кутку – невеличкий банячок. Витягаю. Овва! Ще теплий супчик, приправлений лободою! З апетитом спорожнив вміст. А тут і мати пригнала корову з паші. Рада зустрічі, але бідкається: синові з дороги нема що й дати.

– Та я, – кажу, – поїв щойно.

– А що ж ти їв? – щиро здивувалась.

– В печі супчик був. Смачний...

– Ой! – сплеснула руками. – Та то ж я поросятці зварила...

Отак і автор опинився в ролі голодуючих, скуштував свинячих «ласощів».

Нині автор згадує цей випадок з почуттям гумору, бо відчув лише дотичну дію страшного механізму вбивства мільйонів людей найстрашнішим знаряддям смерті. Але й він позначився на

здоров'ї. Здається, жодна імперія, держава за всю світову історію не знищила голодом стільки своїх громадян. А значна частина тих, кому пощастило вижити, опинилась у стані «стокгольмського синдрому».

Логічно було чекати, що з розпадом СРСР він зникне теж. Однак, це була лише велика рана на тілі імперії, резекція деяких частин, які з усіх сил Москва намагається прижити і відновити колишню потугу і стан. Тихою сапою (Білорусія), чи гарячою, економічною, гібридною війною (Грузія, Придністров'я, Україна), бо ж голодоморною це зробити не в змозі. Чому ж таким живучим, здатним до відновлення, є найбільший уламок імперії, яку й тепер можна вважати такою, або міні-імперією? Без глибокого загального аналізу історії імперії від зародження до сучасного стану це зробити неможливо. Механізм її формування був хрестоматійним – підкорення слабших. Для Московської держави обставини для цього склалися сприятливо: національні автохтони були малочисельними, розрізненими, більш відсталими, особливо у озброєнні, військовій організованості. Притаманною була особлива жорстокість до ворога, підступність, як супутники успіху. Вони повною мірою авансували легку перемогу, бо вселяли страх перед загарбником, він йшов попереду перемоги.

Це було доти, доки більш організована, значно чисельніша, підступніша і жорстокіша сила в особі Золотої Орди не підкорила Московію, дійшла до західних кордонів Київської Русі. Та, за великим рахунком, її перемога і окупація принесли Московії більше добра, ніж шкоди, бо структурувала її державний, військовий устрій, налагодила систему обліку матеріальних і фінансових ресурсів, прибутків, витрат тощо.

Згодом Орда розпалась, формально вмерла. Однак реінкарнаційно вона залишилась жити, живе й нині. Спочатку в іпостасі царської, потім більшовицької, а нині – путінської Росії. Вона всотала не лише досвід управління державою, а й ординський уклад вірності «хану». Ключовим у ньому є принцип стадного існування тварин – сліпий послух вожакові. Цього не приховують і знані російські вчені. Видатний історик В. Соловйов писав: «Для нас, руських, преступно сомневаться в праве власти делать с нами все, что она захочет». Зрозуміло, вона хоче вічної влади, вічно для цього тримати суспільство у стані «стокгольмського синдрому», яке теж не уявляє, не усвідомлює і не хоче іншої форми існування: тип людей, які знаходять більше задоволення в рабстві, аніж у свободі. Класик російської літератури Олександр Пушкін залишив нам його віршований портрет і суть:

Паситесь мирне народы,
Вас не разбудит чести клич,
К чему стадам дары свободы?
Их должно резать или стричь.
Наследство их из рода в род
Ярмо с гремушками да бич...

Чому так низько опустив свій народ видатний поет, можливо, помилково? Бо хіба не ці «мирні народи», «стада» жорстоко, підступно, криваво підкорили розрізнені автохтонні племена і народи від західних кордонів Московії до Камчатки? Хіба не вони, «бідолашні» і добровільно принижені, напоєні ненавистю, залишали після себе щедро політі кров'ю захисників румовища Новгороду, Києву, Батурина, Кавказу, Грозного та багатьох інших регіонів, де люди прагнули жити вільно, мати свою державу? Хіба не нащадки того «стада», озброєні до зубів сучасними військовими засобами «по-братськи» напали на Україну, відшматували частину її землі, розпалили полум'я війни, розлили море страждань, загальмували поступ держави до демократичного цивілізованого світу? Хіба ж не ці ж садисти холоднокровно добивають наших поранених бійців, піддають жахливим тортурам військовополонених, глумляться навіть над мертвими захисниками?

Ні, визнаний класик російської літератури не помилився в оцінці своїх співвітчизників, опускаючи їх до рівня тих представників тваринного світу, яких ріжуть і стрижуть. Однак, він не захотів помічати дивовижної двоїстості психології «стада», а, вочевидь, і не міг цього зробити в силу імперської зашореності суспільства і себе, як його представника. Віддаючи належне таланту визначного поета, його все ж треба віднести до тих російських інтелігентів, для яких демократія закінчується там, де постає українське питання. Вочевидь, двоїстість природи сучасного

московського «барбадоського раба», про яку побіжно вже згадувалось вище, і є «загадкою російської душі», про яку говорять і не можуть зрозуміти.

Справді, якийсь жахливий фантазмагоричний симбіоз: сплав «стокгольмського синдрому» суспільства у ставленні до «хана» та імперської величі, пиhi, нахабства, жорстокості «стада» до чужих. Як потенційних жертв, для яких воно буде колективним «ханом». Це та ж ординська ментальність, вдосконалена більшовиками, а нині сучасним диктаторським путінським режимом і особистісними якостями його носія «царя».

Хто б як не демонізував його здібності, перемоги, він (як не парадоксально) гіпотетично і реально відновлює імперію як ... тимчасову, але не може цього розуміти. Звичайно, на шляху до мети він може принести людству багато біди, однак його задум – є в реальності адекватним будівництву «світлого майбутнього». Путін назвав розпад СРСР найбільшою катастрофою ХХ віку. Як видно, він вважає її не закономірністю, а випадковістю. Але кожна випадковість є результатом закономірності. Закономірним був і крах більшовицької імперії. Будь-яка споруда (в т. ч. держава), зведена на хибному фундаменті, рано чи пізно розвалиться. Фундамент СРСР якраз і був таким, бо його архітектори зводили споруду не за принципами економіки, демократії, а за ідеологічними постулатами партійної програми, практичними засобами втілення якої були насильство, жорстокість у всіх відомих більшовицьких проявах. Система, як відомо, вміло декорувала свою диктатуру небаченими «успіхами» в побудові «світлого майбутнього».

До пори, до часу це вдавалось. Однак, як би не афішувала вона свої досягнення, аксіомою є принцип: зростання економіки, як основи могутності держави, добробуту народу і силові методи керівництва – речі несумісні. Згідно запевнень КПРС, ми ще з 80-х років минулого століття повинні жити в райських умовах комунізму. Технологічно, економічно СРСР, як і нинішня Росія – країни відстали. Джерелом наповнення бюджету є природні ресурси, що слугують в першу чергу для зміцнення військової потуги, як засобу оборони свого «Барбадосу» від ... свободи. Тут Росія має певні успіхи. Як і у диктаторського режиму Північної Кореї, населення якої реально голодує, зате має ядерну зброю, якою шантажує світ. Яскравий «Барбадос».

Беззаперечним успіхом більшовицької імперії було формування нового типу людини – «будівника комунізму», а в нашому вимірі – носія «стокгольмського синдрому». Над цим працював величезний ідеологічний, силовий, каральний апарат, на що виділялись величезні кошти. «На ідеології не економлять!» – заявляв головний ідеолог М. Сулов. У імперії росли апетити на світове планування. Першою жертвою мала стати Європа. Все було готове. Однак її випередив західний хижак. З такою ж метою, лише з іншим окрасом ідеології. І коли б не його фатальна помилка стосовно ставлення до питання української держави, східний потерпів би поразку. Її ж зазнав при допомозі багатьох держав і народів західний. Вона протверезила німецький народ морально і матеріально. Над комуністичною ідеологією, яка не менш небезпечна, аніж фашистська, міжнародного суду не було. Яка прикра помилка! Адже число жертв комуністичного режиму в кілька разів більше, аніж гітлерівського. Думаю, Путін дочекається свого «Нюрнбергу». Лише після проголошення незалежності України в повітрі витав привид «Нюрнбергу-2». Його нейтралізувала участь у перемозі над Гітлером (вона без допомоги США, Англії була б неможливою), фінансово-бізнесові інтереси Заходу до багатого на дешеві природні ресурси московського «Барбадосу». А підстави для суду вагомі. «Нюрнберг» покарав не лише гітлерівських злочинців, а й німецький народ за його страшну помилку. Бо ж на хвилі ейфорії популізму Гітлера і його партії, з волі народу, і зійшов фюрер на найвищий трон. Гіркими наслідками для людства були наслідки «волі народу».

На хвилі ейфорії прийшли до влади і більшовики, «фюрер» Ленін, його наступник Сталін. Однак за особисті злочини, злочини найближчого оточення ніхто не поніс покарання. Катів ще й возвеличували в пам'ятниках, назвах міст і вулиць, в піснях, творах. А жахлива помилка народу, її наслідки не одержали вирок міжнародного суду, як це сталось з Німеччиною. Можу стовідсотково ствердити: якщо б нинішня Росія, як правонаступник «імперії зла», заплатила контрибуцію (як Німеччина Ізраїлю) за свої злочини хоча б за ті, які вчинила проти України, а російський народ протверезів би, виликувався від імперської хвороби, не було б нинішньої війни. Навіть зараз не пізно державам, які найбільше постраждали від «імперії зла», пред'явити рахунок за заподіяні збитки до міжнародного суду. Результат передбачити важко, але це хоча б трохи вгамувало шал

нашого північного сусіда. Звичайно, в цьому списку не буде Білорусі, яка вже стала наймолодшим членом клубу країн «стокгольмського синдрому».

Власне, він довгі роки і тримав внутрішню стабільність більшовицької імперії. А в міжнародних стосунках деякі випадки незадоволення її агресивними діями нейтралізувались нахабством, в іншому випадку задовбанням окремих країн щедрістю «безкорисливої» допомоги на шкоду власному народу. Досить згадати хлібні «подарунки» «дружнім народам» під час голодоморів. Однак, ще важливішим фактором була значна післявоєнна потуга – багатомільйонні збройні сили, атомна зброя, потужний апарат спецслужб з армією агентури, стукачів, ідеологічна машина. Згідно з результатами війни частина держав потрапила під парасольку імперії. Утворився «соціалістичний табір» країн Європи і світу, «Варшавський договір», як силовий обрuch, що стягував страхом неоднорідні частини споруди.

Здається трохи дивним, але страх, який продукувала імперія, був притаманний і їй, як стимул для самозбереження. Небезпека повторити долю Орди, царської імперії, не зважаючи на перемоги, тримала її в постійній напрузі. То ж закономірно, що воювати, вбивати, руйнувати, захоплювати чуже – її природна потреба, як потреба кожного хижака виживати за рахунок своєї жертви. Та й продукувати зло, щось руйнувати, набагато легше, аніж робити добро, будувати. Зруйнувати будинок можна вмить, а звести? Але для імперії це засіб для збереження двоякості статусу-кво: як країни з «стокгольмським синдромом» для внутрішньої політики, а імперське – для зовнішньої.

Такий симбіоз двох видів політики і забезпечує довголіття влади, задовольняє її, і синдромне суспільство. З одного боку це гальмує рух суспільства до демократії, що в інтересах влади. З іншого – живить імперське самолюбство плебсу. Стабільність для нього і для влади неприйнятна. У синдромного суспільства теж випирають якісь проблеми, що ускладнюють життя чи являють небезпеку. Адже і воно неоднорідне і дії влади у його певної частини викликають невдоволення чи спротив. Та вони успішно гасяться величезним силовим апаратом і не є серйозно небезпечними. А в інших випадках, більш небезпечних... застосовуються складніші і серйозніші контр-методи, на тлі яких проблеми суспільства відходять у тінь, бо ж ніби йдеться про більш важливі державні інтереси. Згадаймо загадкові вибухи багатьох житлових будинків з «чеченським» слідом, резонансні вбивства, події. В інших випадках це акти агресії з переможним фіналом (Грузія, Абхазія, Крим, Донбас, Сирія чи вдала багатогодівка політико-економічної гри з Білорусією), від чого імперський хміль причетності «барбадоського раба» до «великої Росії» надовго забиває йому памороки. У деяких випадках влада робить незначні поступки на користь суспільства, які видаються за важливі демократичні зміни. Жартома, але влучно і вірно про це зауважив колишній прем'єр РФ В. Черномірдин: «У нас яку демократію не впроваджуй, а виходить «КПРС». І в ролі тяглової сили синдромне суспільство натужно суне украй переобтяжений проблемами віз проблем, яким править коронований тою ж силою візник. Та обоє не мають ні бажання, ні вміння, ні сил вибитись на розкислій дорозі з наїждженої імперської колії, що веде в болото. В недалекій перспективі це рух РФ (міні-імперії) до того ж фінішу, до якого прийшов «могучий і нерушимий» СРСР. Однак це станеться лише тоді, коли демократичні держави, сильні світу цього, усвідомлять реальність загрози від міні-імперії Путіна і об'єднають зусилля, аби вгамувати його апетити.

Оговтавшись від розпаду СРСР, РФ, як міні-імперія, почала зондувати поведінку сильних на її спробі до відновлення більшовицької імперії в межах її кордонів. Європа, США, інші держави мляво відреагували на фактичну окупацію Придністров'я, війну проти незалежності Чечні, Грузії. Діяти так щодо України, Білорусії було небезпечно. Для них був впроваджений інший підступний комплекс підступних дій. І коли для наших сусідів, у яких національний дух був значно слабшим це спрацювало, то у нас він вибухнув потужним Майданом, який вимів слуг Москви до їхньої ідейної матері. Агресор зрозумів – Україна відчула смак свободи. А це украй небезпечно для нього, бо руйнує його план, до того ж інфікує вірусом свободи його суспільство. Неймовірно, але нова влада «Слуг народу» повертає на Україну слуг Москви...

Так, Україна для долі імперій була ключовою завжди. Згадаймо відверті визнання її катів – Петра I, Катерини II, Леніна, Троцького, Сталіна, про її виняткову роль. Крім того, з часів Орди вона ставала щитом для Європи. Нині вона виконує ту ж історичну роль, однак комфортний Захід чи то з причин політичної близькості, чи то від загрози порушення звичного режиму життя і комфорту, чи то з принципу бізнесу (Коломойський: «В бізнесі все продається і купується»)

зайняв позицію (за винятком окремих країн) умиротворення агресора, навіть симпатії. Яка страшна помилка! Країна, яка потрапляє в силову орбіту залежності від Росії приймає її «синдромні» правила гри. Хижак, зазвичай, ковтає свою жертву, або ж вона виривається від нього скаліченою. І Росія ніколи не загарбує чужого, аби потім віддати.

Складається враження, що до небезпечних і злочинних дій Росії Захід ставиться як дуже ліберальний батько до злісного хуліганства свого чада. Але ж тут це значить – заплющити очі на історію, на сьогоднішні небезпечні прояви агресії, які виразно свідчать, що Московія від зародження і дотепер – відвертий ворог демократії, свободи, цивілізації. Захід давно позбувся ознак «стокгольмського синдрому», Росія нізащо не тільки не хоче виходити з цього стану, а й прагне загинати у свій «Барбадос» інших. Кого силою, кого підступністю і хитрістю. Це її генна природа, ментальність. Постійні прояви агресивності дуже нагадують поведінку наркозалежних, яким для кайфу украй потрібна нова доза, інакше буде «ломка». Зазвичай, для їх порятунку, коли в них вже відсутня сила волі, бажання вирватись із страшного полону, медики застосовують примусове лікування. Росія якраз і потребує такого підходу. Бо заяви міжнародних органів про «глибоку стурбованість» її діями – це все одно, що читати мораль крокодилу, який рве свою жертву і при цьому чи то з жалю, чи то з радості плаче. Факт, що світ має справу з хворим гострою формою загарбницької наркоманії, де в ролі наркотика – постійна потреба агресії.

Організованість держав в збереженні принципів демократії, права і свободи (а приклади цього є), могла б одягнути на Путіна і його оточення гамівну сорочку і швидко втихомирити. Закрадається якась підозра, що це навіть вигідно декому, про що свідчить промова колишнього президента США Буша-старшого, яку я чув у сесійній залі парламенту тодішньої УРСР напередодні проголошення Акту Незалежності: ми не вітаємо вихід з СРСР. Вочевидь, тому, що великим країнам простіше мати справу навіть з «імперією зла», аніж з кількома вільними державами, які позбавились її пут, хоч це не принцип демократії.

Щоправда, український народ не взяв до уваги «мудрих» порад і обрав свій шлях. І тут же із «молодшого брата» став ворогом. Російський Янус повернувся до нас своїм справжнім обличчям гнобителя, держави-терориста міжнародного виміру. Для Росії, як спадкоємиці тоталітарного режиму, незалежність України стала своєрідним лакмусовим папірцем, який засвідчив реальну (раніше декоровану) суть ставлення влади, значної частини суспільства до молодшої держави.

З цікавим і промовистим випадком автор зустрівся у Луцьку в ході мітингу після проголошення Незалежності.

– От ви сказали, – звернувся один з його учасників, – що і Росія стала вільною, здобула незалежність. Від кого, якщо вона сама гнітила нас?

– Чому ж, – кажу. – Це ж був Союз...

– Так, так. Союз нерівноправних. Хто нас запхав туди силою і кров'ю? Такою вона і залишиться...

І розповів щось схоже на дикий анекдот. Теплого літнього дня він зайшов до свого сусіда, затятого москвина. Бачить – на кухні без потреби палахкотять усі чотири конфорки газової плити (лічильників тоді не було). Температура – мов у сауні. Питає: «Навіщо?»

– А это, чтобы твоим хахлам независимым меньше досталось...

За великим рахунком сміхом тут не пахне. Смердить затхлим імперським духом того самого «барбадоського раба», рядового обивателя, який і нині отрує повітря нашої Незалежності. Людей з таким україноненавистницьким мисленням виховує у себе і у нас путінський режим при допомозі ЗМІ, комунікаційних, соціальних мереж, продажних журналістів, куплених політиків і державних діячів за кордоном. Сплав гарячої та інформаційної війни, яку нині веде Україна з російським агресором, вилився у особливо небезпечну гібридну війну, до якої активно долучилася і ручна РПЦ з її «руським міром». Україні в цій ситуації дуже нелегко, бо військова, інформаційна потуги обох воюючих неадекватні. Для України, як молодшої держави, це архісерйозне випробування на її національну і військову міць. Для Європи і США – випробування їхніх демократичних цінностей, принципів міжнародного права.

Закономірно, якщо ЄС, НАТО, США своїм нейтралітетом, декорованими малозначущими санкціями, що межує з байдужістю, відкупляться від агресора заради комфорту і спокою, залишать Україну один на один з агресором, то наступною жертвою стануть країни ЄС.

Байдужість – це те, що призводило до найбільших злочинів. Нині вона буде зрадою України. Про такі можливі наслідки попереджав ще Наполеон, який добре знав Росію: Європа зрозуміє небезпеку тоді, коли російський чобіт стане на березі Ла-Маншу. Ось тоді від далекої Камчатки до туманного Альбіону запанує «мир і благоденствіє» – «стокгольмський синдром» у московському виконанні. На жаль, в історії властиво багатьом наступати на ті ж «граблі». Схоже наступає на них і Європа. Хіба нинішня ситуація з Росією дзеркально не нагадує нам таке ж умиротворення Гітлера перед початком Другої світової війни? Тому мізкуймо: «грабель» вже нема. Замість них – міни.

Варто лише на місце знахабнілого Гітлера поставити не менш нахабного Путіна. У обох апетити ненаситців. Боялись і умиротворю вали одного, те ж саме повторюється з другим. Від безкарності очманів один і другий. Така поведінка Європи перед Другою світовою війною була викликана страхом перед мілітарною потугою фашистської Німеччини – першим симптомом «стокгольмського синдрому».

Схожа ситуація і нині. До того ж агресор має і ядерний арсенал. Однак, ще потужніший має НАТО, США. То що ж змушує Європу терпіти нахабство агресора? Найперше те, що воно поки що не торкнулось її, чужа рана не болять. Та все ж привид небезпеки, хоч і далеко, але витає в повітрі. Бо скільки б не минало часу від великих трагедій, пережитих нацією, сліди страху зостаються в генах поколінь. Чимало країн Європи носять російські шрами-міти. І хоча вони знають аксіому воєн (війна з агресором завжди закінчується чиєюсь перемогою і чиєюсь поразкою), рахують, що цього з ними не станеться.

Нині агресор для навернення України і повоєнної Європи до попереднього синдромного статусу використовує підступну гібридну модель. Щодо України, то тут наміри вже рельєфні. А щодо Європи, то недалекоглядність багатьох політиків, які не бачать реальної загрози поповнити своїми країнами членство клубу держав з «стокгольмським синдромом», дивує. Хіба не помітна активність Росії щодо руйнації єдності ЄС? Величезну небезпеку таїть газопровід «Північний потік-2». Та «кролик» добровільно повзе в пащечку удава.

На початку Другої світової війни, у надто важкий час першою серед країн Європи Гітлера струсоннула Англія з лідером нації У. Черчіллем, яка мала стійкий антисиндромний імунітет. Далі – відомі події, що сформували антигітлерівську коаліцію, яка здолала фашизм. Наразі дуже актуальною є потреба формувати антипутінську коаліцію. Іншої альтернативи вгамувати агресора не існує. Бо упокорення України – лише тимчасова відстрочка для Європи. Наступною буде вона.

Куди ж ви дивитесь, народи?

Сьогодні ми, а завтра ви...

Ці рядки видатної поетеси сучасності Ліни Костенко не стільки поетичні, скільки політичні, доленосні, застережливі для Європи і світу. Доля України нагадує долю Англії. Ми теж дали відсіч значно сильнішому, нахабнішому, жорстокому агресору. Однак нам гостро не вистачає свого національного «Черчілля» і коаліції для спільного спротиву.

Багато залежить і від самої України, її здатності протистояти агресору у цій війні, а ще більше – від дипломатичного хисту і активності на міжнародному рівні, практичних дій у поступальному русі до ЄС, НАТО, як надійному гаранту нашої Незалежності. Попри деякі прикрі помилки, попередня влада дотримувалась цих принципів.

Нині країною кермує нова – молода, недосвідчена, надмір енергійна, амбітна, а в дечому надто поступлива. Не вдаючись у подробиці, деякі дрібні кроки носять позитив, однак більшість (особливо відкат від національних позицій, курсу до ЄС, НАТО, поспішність з продажем землі) вселяє тривогу за долю держави. Її симптомом є небувалий успіх нової, донедавна невідомої політичної сили, який прийшов на хвилі бурхливої виборчої ейфорії мас не від програми (якої й не було), а від гуморного таланту артиста за дуже хитро продуманим сценарієм. Але грати роль сценічного президента і реально бути ним – ду-у-уже різні речі. Бо держава – не артистична сцена. І коли масами на виборах керують емоції, а не тверезий розум, це, як свідчить історія, велика потенційна небезпека. Бо абсолютна влада є без гальм і противаг, абсолютно розбещує, є великою спокусою стати авторитарною для народу, для Москви – знову «старшим синдромним братом».

Сподіваюсь цього не станеться. Україна вже не та. Здорові патріотичні сили поправлять владу. Бо не для того ми здобували Незалежність, не для того відбувся Майдан, не для того у війні

з агресором віддали життя тисячі захисників, цвіт української нації, щоб знов опинитись у стані «стокгольмського синдрому». Зберегти незалежність, суверенітет, територіальну цілісність України – священний обов'язок влади, нинішнього покоління перед ними і мільйонами тих, хто в нашій історії ще раніше загинув за святу справу.

У нас чудова країна з неповторною природою, багатою землею, надрами працьовитим, мирним, талановитим щедрим народом. Це великий Божий дар. Однак Всевишній наділив нас сильним, жорстоким, підступним, нахабним сусідом. Дехто рахує це Його карою за якісь невідомі гріхи. Ні. Це якраз умисел Божий, сигнал зверху: ставайте сильними, у вас є що захищати. Бо лише в боротьбі з сильним стають сильними, згадаймо хоча б хороброго Святослава, козацьку державу. Вони не були інфіковані вірусом «стокгольмського синдрому». А значна частина нашого суспільства його не позбавилась.

Є у нашого народу ще одна історична місія, змістом якої я й хочу закінчити цей матеріал. З 1991 року між народними депутатами Білорусії, прибалтійських країн почали налагоджуватися тісні контакти. Йшлося вперше, ще тоді (а не у 1999 році, як це стверджував колишній прем'єр Володимир Гройсман) про створення Балто-Чорноморського союзу. У складі депутації від України був і автор. Пам'ятається, ще тоді ми розробили і ухвалили концепцію, структуру союзу. Друга зустріч відбулась у січні 1992 року. На ній і прозвучали оці проникливі слова відомого білоруського письменника, патріота, фронтовика Василя Бикова, який при «бацькі» Лукашенкові потрапив у немилість і небавом помер. Їх занотував мій колега Микола Баландюк. Ось вони:

«Дорогі наші брати українці! Я добре знаю, як вам тяжко. У вас голодно, холодно і неспокійно. Але, якщо у вас буде ще гірше у декілька разів, то все одно неможливо знайти людину, яка б заздрила вам більше, ніж я. Ви народили Державу. Пройде небагато часу, і світ буде знати і шанувати землю, народ, культуру і мову України. На вас шалено тиснуть, вас хочуть зламати, поставити на коліна. Тримайтесь! Христом Богом молю вас, – тримайтесь! Нехай сочиться кров з-під нігтів пальців, але тримайтесь. Не дай Боже, не втримаєте Незалежності, не буде більш на що надіятись. У білорусів держави немає... і, думаю, не буде... Білоруси знищені... Я готовий стати на коліна і просити вас, всю Україну – тримайтесь! Тоді у мене ще залишиться маленька надія на те, що ваш приклад стане живою водою, яка допоможе нашому населенню через 50 чи 100 років стати вільним народом, незалежною державою».

Джерела та література:

1. Геноцид українського народу. Історична пам'ять та політико-правова оцінка. Міжнародна науково-теоретична конференція. Матеріали. Київ. 2000.
2. Голод 1946-1947 років в Україні, причини і наслідки. Міжнародна наукова конференція. Матеріали. Вид-во М.П. Коць. Київ – Нью-Йорк, 1998.
3. Білас І. Репресивно-каральна система України, 1917-1953: Суспільно-політичний, історико-правовий аналіз, у 2-х книгах. К. 1994.
4. Володимир Белінський. Страна Моксель у 3-х кн., 2007, 2010. К. Вид-во О. Теліги.
5. Володимир Белінський. Москва Ординська, (XIII-XVI ст.) К. 2011. Вид-во О.Теліги.
6. Володський І. Витоки зла. К. 2003 –305 с.
7. Розсекречена пам'ять. Голодомор 1932-1933 років в Україні в документах ГПУ-НКВД. Наукове видання. К. 2008 – 604 с.
8. В. Брехуненко, В. Ковальчук, М.Ковальчук, В. Корнієнко. Війна Росії проти України XII-XXI ст. К. 2016. – 248 с.
9. Володимир Сергійчук. Допомога західноукраїнського населення голодуючим УРСР. Україна. XX ст.: культура, ідеологія, політика. К. Вип. 13.
10. Андрій Бондарчук. Обірване коріння нації. Волинська хрестоматія. К. Вид-во О.Теліги. 2011. –862 с.
11. Андрій Бондарчук, упоряд. і автор. Україна. Голодомор 1946-1947 років: непокараний злочин, забуте добро. К. Ореентир. 2017. –608 с.